

РЕЦЕПЦІЯ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ

**О. Астаф'єв, д. філол. н., проф.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка**

ПОЕЗІЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ПОЛЬСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розкрито специфіку польських перекладів творів Тараса Шевченка у ХХ ст., подано типологію перекладацьких моделей, проаналізовано засоби відтворення символіки, ритміки, лексики, тропіки, фразеології, строфічних форм.

Ключові слова: *текст, художній переклад, адекватність, семантика, комунікативна тотожність, інтертекст.*

В статті раскрыта специфика польских переводов произведений Тараса Шевченко в ХХ веке, представлена типология переводческих моделей, проанализированы средства воспроизведения символики, ритмики, лексики, тропики, фразеологии, строфических форм.

Ключевые слова: *текст, художественный перевод, адекватность, семантика, коммуникативное тождество, интертекст.*

In the article the specificity of polish translations of Taras Shevchenko's work in XX century is described. The typology of translation models is presented. The resources of symbol, rhythm, vocabulary, tropics, phraseology, strophic form reproduction are analyzed.

Key words: *text, literary translation, adequacy, semantics, communicative identity, intertext.*

Найбільшу увагу популяризації творів Тараса Шевченка в Польщі і публікації його творів як мовою оригіналу, так і в польських перекладах приділив часопис "Biuletyn Polsko-Ukraiński". Це був місячник, а згодом тижневик, що виходив у Варшаві в 1932–1938 роках. Він знайомив польське суспільство з українською культурою, історією та перебігом польсько-українських стосунків у минулому і тепер, став трибуною ідеї польсько-українського зближення, яку представляло Польсько-українське товариство. З перекладами Шевченкових творів з української на сторінках журналу "Biuletyn Polsko-Ukraiński" виступили Зоф'я Войнаровська, Роман Гамчикевич, Станіслав Ґрудзінський, Констати Думанський, Павло Зайцев, Богдан Лепкий, Юзеф Лободовський, Єжи Погоновський,

Владислав Сирокомля, Сидір Твердохліб, Чеслав Ястшембец-Козловський та інші.

У цей же період твори Тараса Шевченка польською мовою з'являються на сторінках інших часописів: "Kamena", "Czarno na białem", "Droga pracy", "Kuźnica", "Nowe czasy", "Okolica poetów", "Wschód-Orient", "Skamander", "Wiadomości Literacki". Їхні перекладачі – Александер Баумгардтен, Тадеуш Бохенський, Тадеуш Голлендер, Євгеніуш Житомирський, Осип Іваненко, Вацлав Іванюк, Адам Качубський, Здіслав Кунстман, Вацлав Морачевський, Антоній Середницький, Константи Симонолевич, Юліан Тувім, Юзеф Чехович, Вільгельм Шевчик, Казімеж Анджей Яворський.

У 1936 році у Варшаві, під грифом Українського наукового інституту, за редакцією Павла Зайцева, вийшов том "Poezje" Тараса Шевченка. До нього увійшли переклади Марії Беньковської, Казімежа Вежинського, Зоф'ї Войнаровської, Антонія Гожалчинського, Тадеуша Голлендера, Богдана Станіслава Жираніка, Константи Думанського, Ярослава Івашкевича, Богдана Лепкого, Юзефа Лободовського, Владзімежа Слободніка, Леонарда Совінського, Чеслава Ястшембца-Козловського ("Wiadomosci Literackie", 1936, nr 18).

З 1932 по 1938 роки у "Biuletyniu Polsko-Ukraińskim" надруковано його 23 вірші і поеми, фрагменти "Щоденника", повісті "Художник", близько 50 статей про його творчість, численні огляди, рецензії, замітки в зв'язку з виходом нових видань творів поета і досліджень про нього. У редакційній статті "Kult Szewczenki" зазначалося: "Можемо стверджувати, що немає у світі ще одного ліричного поета, котрий міг би похвалитися такою пошаною і такими її усталеними проявами, яких зажив в українського народу Тарас Шевченко. Ні Шекспір в англійців, ні Гюго у французів, Гете у німців, Пушкін у росіян, Петєфі в угорців, навіть Данте в італійців не можуть і мріяти про такий безперечно винятковий культ, якого не зустрічали ніколи впродовж віків, як культ Шевченка в українців..." [6: 10, 21–26].

У 1955 році у Варшаві вийшла збірка Тараса Шевченка "Utwory Wybrane", редактор і автор вступного слова Владзімеж Слободнік, післямова – Мар'яна Якубця. Сюди увійшла частина перекладів, які опублікував Павло Зайцев у томі "Poezje" (1936). Натомість тут уже нема перекладачів Павла Зайцева, Богдана Лепкого, Станіслава Грудзінського, Юзефа Лободовського, Казімежа Вежинського,

Вацлава Іванюка та ін., проте з'явилися нові перекладачі: Леопольд Левін, Станіслав Струмпф-Войткевич, Мар'ян Пехаль, Тадеуш Хрущелевський, Анна Каменська та ін. Всього у збірнику надруковано 84 поеми і вірші.

У 1972 році у Варшаві побачила світ невеличка збірка "Poezje Wybrane" Тараса Шевченка, упорядник і автор передмови – Єжи Єнджеєвич, автор відомого роману "Nocze ukraińskie albo rodowód geniusza" ("Українські ночі, або родовід генія", 1966). До цієї збірки увійшло 18 творів Тараса Шевченка у перекладах різних авторів.

Нарешті у Любліні, в 2008 році, вийшов "Kobziarz" ("Кобзар") Тараса Шевченка у перекладі Пйотра Куприся, на сьогодні це найповніша збірка польською мовою, яка нараховує 242 вірші та поеми (включаючи й цикли).

Окремі твори Тараса Шевченка були вміщені в різних збірниках, антологіях, хрестоматіях, друкувалися на сторінках періодики і календарів.

Один із найталановитіших перекладачів творів Тараса Шевченка – Богдан Лепкий. В його художній інтерпретації на сторінках "Biuletynia Polsko-Ukraińskiego" були опубліковані вірші "Jak dziwnie!" ("Самому чудно. А де ж дітись?"), "Minęła młodość" ("Минули літа молодії"), "Prolog do poematu "Neofici"" ("Пролог до поеми "Неофіти")" (1935, nr 13), "Słońce zachodzi" ("Сонце заходить, гори чорніють") (1935, nr 51–52), "Kiedyś my w naszym małym świecie..." ("Ми вкупоньці колись росли") (1936, nr 24), "Nie zazdroście bogaczowi" ("Не завидуй багатому") (1936, nr 34).

Перекладацьку вправність Богдана Лепкого можна потрактувати як ситуативно-денотативну модель художнього перекладу, у якій змальована життєва ситуація відповідає сукупності денотатів і реляцій між ними. На думку прибічників такої моделі, будь-яка ситуація може бути передана засобами іншої мови, незалежно від мовної специфіки. На етапі сприймання тексту оригіналу (або його фрагмента) перекладач з'ясовує для себе (свідомо чи несвідомо), які саме денотати позначені знаками і яку ситуацію вони віддзеркалюють, уникає стереотипів. Навіть якщо у мові й нема лексеми, яка змогла б позначити даний денотат. Наприклад, у вірші Тараса Шевченка "Jak dziwnie!" ("Самому чудно. А де ж дітись?"):

Як же жити

*На чужині на самоті?
І що робити взаперті?*

Перекладач шукає заміник:

*Nie życie, ale to konanie
W odosobnieniu, na wygnaniu?..*

Бачимо, що "взаперті" замінено на "W odosobnieniu", тобто він використовує звичне слово, але натомість за рахунок контексту розширює його смислову функцію. Така "заміна" дає можливість витлумачити референтні образи, рядки, "пов'язані з реальністю" [4, 160]. Це забезпечує міжмовну комунікацію. Перекладач встановлює відповідність між художнім повідомленням і дійсністю та на основі своєї національної мови вибудовує нове, адекватне до оригіналу повідомлення. Богдану Лепкому найкраще це вдалося у перекладі вірша "Minęła młodość" ("Минули літа молодії"), де рядки "Нема з ким тихо розмовляти, / Ані порадитись. Нема! / Анікогісінько нема!" замінено на: "Nikogo, / Nikogo tutaj nie masz już".

До ситуативно-денотативної моделі належать, на наш погляд, Романа Гамчикевича "Modlitwa" ("Молитва") (1933, nr 17), Павла Зайцева "To obojętne mi..." ("Мені однаково...") (1934, nr 10) та інші.

Чеслав Ястшембець-Козловський переклав вірші Тараса Шевченка: "Perebendja" ("Перебендя") (1936, nr 3), "Chowaliśmy się kiedyś razem..." ("Росли укупочці, зросли...") (1938, nr 9), "Po co miałym się ożenić" ("Нащо мені женитися?") (1936, nr 12), "I kobić gibka i ta młoda / niepokalana twa uroda..." ("І станом гнучким, і красою...") (1938, nr 18), "O jakże jest szczęśliwy, komu / dano mieć dom swój" ("Добро, у кого є господа"), "Wszystko mi jedno już, czy będę..." ("Мені однаково, чи буду..."), "W niewoli dnie i noce liczę..." ("Лічу в неволі дні і ночі...") (1938, nr 12).

На думку Г. Кочура, Ч. Ястшембець-Козловський "має особливі заслуги як перекладач Шевченка, і то не тільки через те, що йому належить найбільша кількість перекладів (39): серед них є просто-таки бездоганні. Досить зіставити з оригіналом такі твори, як "Сон" ("Гори мої високі!"), винятково важкий для перекладу вірш "Понад полем іде", деякі пісні ("Ой крикнули сірі гуси..."), такі ліричні мініатюри, як "Я не нездужаю нівроку...", "Не нарікаю я на Бога...",

щоб упевнитись, як близько віддає перекладач оригінал, якої досягає яскравості й природності вислову" [5:1, 229].

Переклади Чеслава Ястшембця-Козловського, за нинішньою термінологією, можна зарахувати до семантичної моделі перекладу, яка акцентує на ідентичності або близькій схожості всіх смислових елементів. Тут завдання, яке ставив перед собою перекладач, зводилося до того, щоб відтворити ті елементарні смисли, які комунікативно релевантні, і мова йде, по суті, про тотожність коду автора і перекладача, що добре продемонстровано у вірші "Wszystko mi jedno już, czy będę..." ("Мені однаково, чи буду..."), де рядки "Чи хто згадає, чи забуде / Мене в снігу на чужині – / Однаковісінько мені" подано в такій версії: "Czy kto przypomni sobie mnie, / czy tu wśród śniegów jak grybędę / poniecha – to nie wzrusza mnie...". Бачимо, що Шевченків рядок "Однаковісінько мені" цілковито перекодований на "poniecha – to nie wzrusza mnie...". Та все ж бар'єрів між комунікантами уникнуто.

Ознаки семантичної моделі перекладу помічаємо у перекладних версіях Єжи Погоновського "Subotów. Mogiła Bogdana" ("Стоїть в селі Суботів...") (1933, nr 10), "Na wieczną pamięć Kotłarewskiemu" ("На вічну пам'ять Котляревському") (1934, nr 34), Зоф'ї Войнаровської "Testament" ("Заповіт") (1934, nr 10), Константи Думанського "Dola" ("Доля") (1936, nr 12).

Загалом же на підставі перекладів творів Тараса Шевченка польською можна вести мову про різні типи еквівалентності: на рівні завдань і мети комунікації, опису ситуації, специфіки повідомлення, структури висловлювання, тотожності мовних знаків [1, 216–315]. Осмислити коло цих проблем свого часу намагався Любов Арасимович у праці "Польські переклади Шевченка", яка вийшла друком у 1927 році в Києві, під грифом Всеукраїнської академії наук. Рецензія на це видання побачила світ у тижневику "Wiadomości Literackie" (1928, nr 1). Згодом до них звернувся Єжи Погоновський у статтях "'Zaspiw" T. Szewczenki w przekładach polskich" (1933, nr 7); "O przekładach polskich poezji T. Szewczenki" (1935, nr 35), де він порівнює переклади Владислава Сирокомлі, Станіслава Грудзінського, Сидора Твердохліба, Богдана Лепкого та інших. Загалом же ці питання потребують глибшого вивчення і спеціальних студій.

У багатьох творах поет наводить заголовки, влітає цілі строфи своїх пісень у тексти ("Гайдамаки", "Мар"яна-черниця", "Тарасова ніч", "Невольник", "Відьма", "Марина", драма "Назар Стодоля" та ін.), інколи сам стилізує під народні пісні.

У поемі "Чернець" є такі рядки:

*В червоних штанях оксамитних
Матнею улицю мете.
Іде козак. – Ох, літа! літа!
Що ви творите? – На томе ж
Старий ударив в закаблуки,
Аж встала курява! Отак!
Та ще й приспіває козак:
– По дорозі рак, рак,
Нехай буде так, так.
Якби таки молодиці
Посіяти мак, мак.
Дам лиха закаблукам,
Дам лиха закаблам,
Останеться й передам.
А вже ж тії закаблуки
Набралися лиха й муки!
Дам лиха закаблукам,
Дам лиха закаблам,
Останеться й передам! [10:2, 38].*

У перекладі Чеслава Ястшембця-Козловського:

*Strojny w czerwone szarawary,
Których aksamit kurz zamiata,
Ulicą sunie Kozak stary.
Coście sprawiły, lata, lata!
I tu w dodatku jeszcze sobie
Wyciął w obcasy na rozgrzewkę
I wyhukujc taką śpiewkę:*

*"Hej, na drodze rak, rak,
Niechaj będzie tak, tak!*

*Jakby krasne młodycie
Posiały nam mak, mak!
Hej, podeszwy, dam ja wam!
Obcas też dostanie sam,
A i noskom szkołę dam,
W skórę raz za wszystkie czasy!
Oj, podeszwy, dam ja wam!
Obcas też dostanie sam,
A i noskom szkołę dam!" [11, 179].*

Ця ж поема у перекладі Пйотра Куприся:

*W czerwonych spodniach aksamitnych
Ulicę nimi miecie ładnie,
Podąża Kozak. "Lata! zbytnio
Co wyczyniacie?" Na to składnie
Jak obcasami stary wytnie,
Aż kurz się podniósł! Oto, jak tu!
I śpiewa Kozak też do taktu:
"A po drodze raki, raki,
Niechaj będą takie, takie.
Gdyby jednak młodycia
I obsiała makiem, makiem.
Jak tu wsypię obcasikom,
Jak obcasom także dodam,
To wystarczy tam i przodem.
A już owe obcasiki
Bied zaznały, mąk bez liku!
Jak tu wsypię obcasikom,
Jak obcasom także dodam,
Towystarczy tam i prodem!" [8, 406].*

Цю пісню склав Т. Шевченко за взірцем народної чабарашки "По дорозі жук, жук". Далі її рядки майже дослівно запозичені з народної пісні "Од Києва до Лубен". Перекладачеві хіба що можна дорікнути, що неточно передано іронічні слова: "Якби таки молодиці / Посіяти мак, мак". У перекладі: "Jakby krasne młodycie / Posiały nam mak,

мак!". Виходить, що не козак, а молодиці (хоча в оригіналі – одна молодиця) "посіяли мак".

М. Сумцов пише: "У нього (Шевченка. – Авт.) є такі ліричні вірші, про котрі навіть трудно сказати, чи його це твір, чи яка-небудь записана ним пісня, невідома з інших збірників" [13, 65]. Але ясно одне, ці вірші мають таке ж ритмічне членування, як і в народній пісні і яке полегшує їхнє покладання на музику, недарма вони так вплинули на розвиток української музики, зокрема на Миколу Лисенка. Г. Сидоренко підкреслює: "Його поезія залишається писаною, а не співаною, – писаною поезією з усіма ознаками співності" [12, 8].

У творах Т. Шевченка дуже багато народнопісенних мотивів: сирітство й самотність, чужина й вороги, журба й туга за рідним краєм, відчуття смерті на чужині, жаль за втраченою молодістю, мотив долі [3, 184]. Він залюбки вводить у тексти рядки народних пісень, вони органічно зливаються з усім текстом, як, наприклад, у "Перебенді".

В оригіналі:

*Вітер віє-повіває,
По полю гуляє,
На могилі кобзар сидить
Та на кобзі грає.
Кругом його степ, як море
Широке, синіє:
За могилою могила,
А там – тільки мріє
Сивий ус, стару чуприну
Вітер розвіває;
То приляже та послуха,
Як кобзарі співає... [9:1, 45–46].*

У перекладі:

*Wicher źdźbełka traw rozchwiewa,
po polu powiewa, –
na mogile siedzi kobziarz
gra sobie i śpiewa.*

*Spęę dokółá błękitnieje
jak bezakresne morze;
za moglią znów mogliá,
a dalej – prestworze...
Siwy wås, czuprynę starczą
wiatr spląta, rozruci,
to znów legnie i posłucha,
jak tam kobziarz nuci [11, 27].*

Звернення до уснопоеитичних джерел, наслідування мотивів, образної системи, ритмічного малюнка тощо лягає в основу його багатьох творів, що дуже ускладнює роботу перекладача. Ф. Колесса підкреслює: "Шевченко користується тут мотивами, образами й зворотами народної поезії може більше, ніж у пізнішій добі – та це зовсім не зменшує оригінальності його творів; Шевченкова лірика, щира й безпосередня, не має ані крихітки чогось штучного, підроблюваного та водночас виявляє сильну й оригінальну творчу індивідуальність, що доцільно й дуже вдатно розпоряджає засобами народнописенного стилю" [3, 189].

"Косар" в оригіналі приваблює стрункою строфічною будовою і сталим римунанням (ААББА), де маємо 2-стопний анапест і 3-стопний ямб із незначними відхиленнями:

*Понад полем іде,
Не покоси кладе,
Не покоси – гори.
Стогне земля, стогне море,
Стогне та гуде! [10:2, 13].*

Ч. Ястшембец-Козловський відтворює вірш хорейчним ритмом із незначними відхиленнями, зберігаючи дистанцію від пісенної інтонації і підкреслює декламаційний характер мови:

*Idzie, idzie nad polem,
I nie kłosy półkolem,
Nie pokosy tnie, lecz góry!
Jęczy ziemia spod wichury,
Ziemia dudni bolem ("Kosiarz") [11, 158].*

У Пйотра Куприся читаємо:

*Ponad polem idzie z kosą,
Wszędzie kładzie nie pokosy,
Nie pokosy – góry złoży.
Jęczy ziemia, jęczy morze,
Huczy pod niebiosą!* [8, 375].

Перше, що відчуваємо у віршах Т. Шевченка – це ритми народної пісні. В "Перебенді", зокрема, використано народний коломийковий чотирнадцятискладник. Переважає звичайна коломийкова схема (8+6) 2 із римуванням абвб, із чотирирядковим написанням.

*Перебендя старий, сліпий – (1) (8+6)2
Хто його не знає? (2) абвб
Він усюди вештається (3)
Та на кобзі грає. (4)*

[10:2, 13].

У перекладі:

*Stary, ślepy Perebendia – (1) (8+6)2
Každy zna go dobrze. (2) абвб
Od wsido wsi się pałęta (3)
I grywa na kobzie. (4)*

("Perebendia") [11, 158].

Перекладач зберігає поділ вірша на рядки, зумовлений принципом психологічного паралелізму: вітер "по полю гуляє" – на "могілі кобзар сидить". У перекладі: wicher po "polu powiewa" – на "mogile siedzi kobzarz".

У "Перебенді" спостерігаємо чисті літературні переноси (enjament'и):

В оригіналі:

*А хто грає, того знають
І дякують люде* [10:2, 13].

У перекладі:

*A kto grywa, tego znają
Ludzi z każdej wioski* [11, 158].

В оригіналі:

*Пожуриться, посумує,
Сидячи під тином* [10:2, 13].

У перекладі:

*I poduma sobie smutno
Siedząc w cieniu płota* [11, 158].

Важливе місце в творчості поета займають біблійні образи. Адже в Академії художеств, де навчався Тарас Шевченко, обов'язковим було використання біблійних образів, про це він говорить у повісті "Художник". А в "Щоденнику" від 16 грудня 1857 р. записує: "Я не равнодушен к библийной поэзии".

Біблійні сюжети, образи і мотиви Тарас Шевченко розробляє в своїх малярських роботах: "Іезекііль на полі, всіяному кістками", "Жертвоприношення Авраама", "Христос благословляє хліб", "Св. Дмитро", "Лот із дочками", "Розп'яття", "Апостол Петро", "Самаритянка", "Притча про блудного сина", "Голова Христа", "Притча про робітників на винограднику (з Рембрандта)", "Свята родина (з Мурільйо)", у фрагментах офортів із картини Рембрандта "Смерть Марії" та ін. Тому, вважає Д. Бучинський, "питання християнсько-філософської думки Тараса Шевченка є питанням суттєвим, реальним і достойним глибоких і терпеливих студій" [1, 114].

Поет використовував біблійні образи і мотиви в період "трьох літ", зокрема 1845, а також 1848 і 1859 років. Із Біблії він узяв епіграфи до поем "Тризна", "Сон", "Великий льох", "Кавказ", "І мертвим, і живим...", "Осика", "Неофіти". Мотиви, сюжети, теми і образи Біблії він безпосередньо обробив у таких творах і циклах, як "Псалми Давидові", "Ісая. Глава 35 (Подражаніє)", "Подражаніє 11 псалму", "Во Іудеї во дні они", "Марія", "Подражаніє Іезекіїлю. Глава 19", "Осія. Глава XIV", "Саул" та ін.

Ось "Подражаніє 11 псалму":

*Возвеличу
Малих отих рабов німих!
Я на сторожі коло них
Поставлю слово. І пониче,
Неначе стоптана трава,
І думка ваша і слова –
Неначе срібло куте, бите
І семикрати перелите
Огнем в горнилі, словеса
Твої, о Господи, такії.
Розкинь же їх, твої святис,
По всій землі. І чудесам
Твоїм увірують на світі
Твої малі убогі діти! [10:2, 237].*

У перекладі:

*Wielowładnie
Podniosę słabych i nędzarzy!
Zasię postawię na ich straży
Wcielone Słowo... I opadnie,
Jakoby stratowana trawa,
I wasza myśl, i chęć nieprawa.
Albowiem, Panie, Twoja mowa
Jak srebro jest, które się kowa
I siedmkroć w ogniu się doświadcza.
Więc na zgorzszą grzechem ziemię
Swych świętych słów racz rzucić siemic!
A ujrzą wszyscy, jako władca
Twa moc; i w sprawy Twoje błogie
Uwierzą dzieci Twe ubogie.
("Naśladowanie Psalmu XI") [11, 261].*

Вчені підкреслювали, що "Давидові псалми" були написані 19.XII.1845 р. А 25.XII.1845 р. Т. Шевченко створив свій славнозвісний заповіт, де виведено образ "великої сім"ї":

*Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сем'ї великій,
В сем'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом [9:1, 268].*

До речі, образ "сем'ї великої", "сем'ї вольної, нової" майстерно передали у своїх перекладних версіях цього твору і Ярослав Івашкевич ("A mnie zaś w rodzinie waszej / Mocnej, świeżej, nowej / Przypomnijcie wspomniając / Łagodnymi słowy"), і Леон Пастернак ("Mnie zaś w wielkiej rodzinie, / W kraju wolnym, nowym, / Pamiętajcie wspomnieć czasem / Dobrym, cichym słowem").

Приваблює Т. Шевченка і біблійний образ гніву старозавітних пророків, що виявився в образі каменя, об який розбиті будуть грішники. Цей образ, як і кожна біблійна ремінісценція, переосмислюється, конкретизується в "Кобзарі", зберігаючи водночас поетичність і силу.

*Вавилоне,
Дщере окаянна!
Блажен той, хто заплатить
За твої кайдани!
Блажен! блажен! Тебе, зляя,
В радості застане
І розіб'є дітей твоїх
О холодний камень [10:2, 263].*

Емоційність посилюється епітетом холодний. Образ холодного каменя, очевидно, дуже зацікавив Т. Шевченка, бо через три дні після написання 136 псалма поет звернувся до нього в поезії "Три літа":

*І день, не день, і йде не йде,
А літа стрілою
Пролітають, забирають
Все добре з собою.*

*Окрадають добрі думи,
О холодний камень
Розбивають серце наше
І співають амінь [9:1, 266].*

Ці слова майстерно передає Чеслав Ястшембец-Козловський:

*Dnie się wloką ślamazarnie,
Lata – błyskawicą
Mkną, wnet umkną, wszystko dobre
Ze sobą pochwycą.
Okradają z dobrych myśli,
O bezduszny kamień
Rozbijają serce nasze
I śpiewają amen ("Try lata") [11, 144].*

Він у своїх перекладах зберігає історичну лексику і військову термінологію, яка означає військові угруповання та їхні види (військо, табір, кіш, товариство, обоз, компаніїці, драгуни), військову ієрархію (гетьман, отаман, кошовий, полковник, есаул, старшина, козак лейстровий, воєвода, капітан, хан, мурза, яничар), атрибути військової влади (клеиноди, булава, бунчук, труба), зброю, військове спорядження, воєнні споруди (гармата, гаківниця, самопал, рушниця, спис, ратище, чайка, байдарка, намет, панцир, крепость), військовий одяг (жупан, мундир), історичні назви міст і сіл (Бендери, Полтава, Хортиця), де відбувалися значні події, імена визначних історичних діячів (Хмельницький, Мазепа).

Перекладач, усвідомлюючи значущість історичної термінології, цілковито зберігає її, наприклад, у вірші "Нащо мені женитися":

*На весілля товариство
Вийде погуляти
Та винесе самопали,
Викотить гармату.
Як понесуть товариша
В нову світлицю,
Загомонять самопали,
Гукнуть гаківниці.*

*Як положить отамана
В новій хаті спати,
Заголосить, як та мати,
Голосна гармата [10:2, 173].*

У перекладі:

Na wesele towarzystwo
przybędzie ochoczo;
wezmą z sobą samopały,
armatę wytoczą.
Gey poniosą towarzysza
do nowej świetlicy –
zapukają z samopałów,
hukną hakownicy.
Kiedy do snu w nowej chacie
złożą atamana,
głośne działa się rozszłocha
by matka stroskana...
("Посо мілбым się оженіć?") [7, 182–183].

Окремо слід сказати про фольклорні виражальні засоби Т. Шевченка, їхній глибокий народний характер. Поет створив численні образи відповідно до тих, що виступають у фольклорі навколо певних слів-назв. Таких опоетизованих слів багато. Вони сплітаються в цілу систему і стають органічними складниками як фольклору, так і Шевченкової лексики. Серед них, наприклад, луг, степ, хата, кінь, верба, тополя, калина, орел, соловейко, голуб та ін. Ось як вони виступають на фоні Шевченкових контекстів.

В оригіналі:

*Давно стоїть, виглядає
Запорожця з лугу.
("Сон. Гори мої високії...") [10:2, 29].*

У перекладі:

*Dawno stoi tak, wygląda
Zaporożca z Łuhu.
("Sen. Góry me wysokoszczytne") [11, 166].*

В оригіналі:

*Як мандрували день і ніч,
Як покидали запорожці
Великий Луг і матір Січ...
("Іржавець") [9:1, 33].*

У перекладі:

*Gdy naszych dotknął klęski bicz,
Gdy opuszczali zaporoską
Ziemię – Wielki Łuh i Sicz...
("Rzawiec") [11, 172].*

Наведені приклади – свідчення того, що польські перекладачі майстерно передали найвищу простоту форми і змісту, композиції і вислову, безпосередність і символічність Шевченкових творів, – саме це наближає їх до народних пісень. Польські читачі отримали досить яскраве уявлення про глибокий народний характер творів Тараса Шевченка. У перекладах знайдено вдалі відповідники до глибокомовних народних категорій – народно-експресивних форм слів, численних морфологічних відмінків, голубливо-пестливих суфіксів (личенько, голубонько, голівонька), метафоризованих слів (будити волю, гіркі сльози, воля степом укривалась), порівняльних конструкцій, народнопісенних епітетів (червона калина, синє море, чорні брови, вольна воля) та ін. І головне, що всі ці художні якості мови, її "таємничі засоби", фразеологізми, окремі граматичні категорії, різноманітні синтаксичні одиниці перекладачам вдалося адекватно відтворити.

Т. Шевченко став живим зв'язком між українською та польською культурою. Його продовжують вивчати, перекладати і поширювати. Підрахувати кількість перекладів, назвати імена перекладачів, простудіювати відзиви критики, встановити, як його твори сприймають у тій чи іншій аудиторії – це завдання окремої і дуже кропіткої роботи. Поезія Тараса Шевченка сприяє справі українсько-польського (як і слов'янського загалом) єднання на основах рівності, братерства і демократії.

1. Бучинський Д. Християнсько-філософська думка Т. Г. Шевченка. – Мадрид–Лондон, 1962. 2. Гарбовський Н. Теорія переклада. – М., 2004. 3. Колеса Ф. Студії над поетичною творчістю Т. Шевченка // Колеса Ф.

Фольклористичні праці. – К., 1970. 4. *Комиссаров В.* Современное переводоведение: Курс лекций. – М., 1999. 5. *Кочур Г.* Шевченко в польських перекладах // Кочур Г. Література та переклад: У 2-х т. – К., 2006. – Т. 1. 6. *Kult Szewczenki* // *Biuletyn Polsko-Ukraiński*. – 1933. – № 10. 7. На хвилі доби. Хрестоматія польської літературної періодици 20–30-х років ХХ ст. (упор., вступне слово та пер. С. І. Кравченко). – Луцьк, 2007. 8. *Szewczenko T.* Kobziarz w tłumaczeniu Piotra Kuprysia. – Lublin, 2008. 9. *Шевченко Т.* Повн. збір. творів: У 12 т. – К., 1991. – Т. 1. 10. *Шевченко Т.* Повн. збір. творів: У 12 т. – К., 1991. – Т. 2. 11. *Szewczenko T.* Utwory wybrane (red. i słowo wstępne Włodzimierz Słobodnik, posłowie Mariana Jakóbca). – Warszawa, 1975. 12. *Сидоренко Г.* Ритміка Шевченка. – К., 1967. 13. *Сумцов Н.* Шевченко среди поэтов славянства // На спомин 50-х роковин смерті Тараса Шевченка. – М., 1912.